

Pyhäntä ja Kiuruvesi

Konnunsuon tuulivoimahankkeen ja sähkönsiirtolinjan
arkeologinen täydennysinventointi 2024

Risto Nurmi
Maanala Oy

MAAN
ALA

Sisällysluettelo

Tutkimuksen perustiedot	3
1. Johdanto	2
1.1. Tausta ja tutkimustehtävä	2
1.2. Menetelmät	2
2. Taustatutkimus	5
2.1. Maaperä ja topografia	5
2.2. Tutkimushistoria ja tunnetut kohteet	7
2.3. Historialliset kartat, ilmakuvat ja paikannimistö	7
2.4. Muinaisjäännöspotentiaali	10
3. Kohdekuvaukset	11
3.1. Aiemmin tunnetut arkeologiset kohteet	11
1. Kiuruvesi Hautakangas	11
3.2. Uudet arkeologiset kohteet	12
2. Kiuruvesi Tervahaudankangas	12
3. Pyhätä Sotapuronniitty	14
4. Pyhätä Hangaskangas 5	16
5. Pyhätä Hangasneva	18
4. Yhteenveto	20
5. Lähteet	21

Tutkimuksen perustiedot

Kohde: Pyhäntä-Vieremä Konnunsuo tuulivoimapuiston ja sähkönsiirtolinjan hankealue

Tutkimuksen tyyppi: arkeologinen inventointi

Tavoite: selvittää sijaitseeko tutkimusalueella muinaisjäännöksiä

Tutkimuslupa: –

Kenttätyöaika: 2.–3.10.2024

Tutkijat: FT Risto Nurmi, Maanala Oy

Tilaaja: FCG Finnish Consulting Group Oy

Aiemmat arkeologiset tutkimukset: Hans-Peter Schulz 2013 inventointi, Oili Räihälä 2013 inventointi, Jouni Taivainen 2014, Hans-Peter Schulz 2021 inventointi, Hans-Peter Schulz 2022 inventointi.

Inventointialueelta aiemmin tunnetut muinaisjäännökset ja arkeologiset löydöt.

- Pyhäntä Hangaskangas (Mj. rekno. 1000037715), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Pyhäntä Hangaskangas 2 (Mj. rekno. 1000037717), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Pyhäntä Hangaskangas 3 (Mj. rekno. 1000044739), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Pyhäntä Hangaskangas 4 (Mj. rekno. 1000047579), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Pyhäntä Pöytäkumpu (Mj. rekno. 1000047580), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Pyhäntä Kotakangas (Mj. rekno. 1000047581), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Pyhäntä Ruuhikankaannokka (Mj. rekno. 1000047714), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Pyhäntä Kuivikkomäenkangas etelä (Mj. rekno. 1000047582), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Pyhäntä Virkkusenlehto (Mj. rekno. 1000047583), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.
- Kiuruvesi Hautakangas (Mj. rekno. 1000047606), kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahauta.

Koordinaatit alueen keskeltä: N 7092098 E 474242

Tutkimuksessa talletetut esinelöydöt ja näytteet: –

Tulos: Inventoinnin yhteydessä tarkastettiin sähkönsiirtolinjan täydennysinventointialueella oleva tunnettu muinaisjäännöskohde Hautakangas (Mj. rekno. 1000047606). Kohteen todettiin olevan kunnossa ja ennallaan. Lisäksi kohteen eteläpuolelta havaittiin kohteeseen liittyvä hiilikasa. Tutkimusalueelta todettiin 4 uutta muinaisjäännöskohdetta. Kaikki kohteet ovat tervahautoja.

Kuva 1. Tutkimuskohteen sijainti merkittynä punaisella pisteellä. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Raportin karttakoordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN-järjestelmässä (korkeus N2000). Alkuperäinen arkistoaineisto digitaalisine valokuvineen: Maanala Oy. Raporttikopiot pdf-muodossa: Museoviraston arkisto, alueellinen vastuumuseo ja työn tilaaja.

Kansikuva: Majavan kaatama ja katkaisema haapa Rikkajoen törmällä. Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Nr	Nimi	Laji	Tyyppi	Ajoitus	N	E
1	Hautakangas	Kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	historiallinen	7086056	472232
2	Tervahaudankangas	Kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	historiallinen	7084908	474410
3	Sotapuronniitty	Kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	historiallinen	7094376	473334
4	Hangaskangas 5	Kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	historiallinen	7097779	472867
5	Hangasneva	Kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	historiallinen	7098615	475388

Taulukko 1. Taulukossa on esitetty selvitysalueelta inventoinnissa löydetyt uudet kohteet (2-5) ja täydennettävät tunnetut kohteet (1).

1. Johdanto

1.1. Tausta ja tutkimustehtävä

Metsähallitus ja Neova Oy:llä on suunnitteilla tuulivoimapuistohanke Pyhännän Konnusuon entisen turvetuotantoalueen ympäristöön. Hankealue sijaitsee Pohjois-Pohjanmaan ja Pohjois-Savon alueella, Pyhännän kunnan keskusta noin 15 kilometriä eteläkaakkoon Kiu-ruveden kunnan rajalle (kuvat 1 ja 2). Hankealueen koko on noin 5500 hehtaaria, ja alueelle on tällä hetkellä suunnitteilla 34 voimalaa.

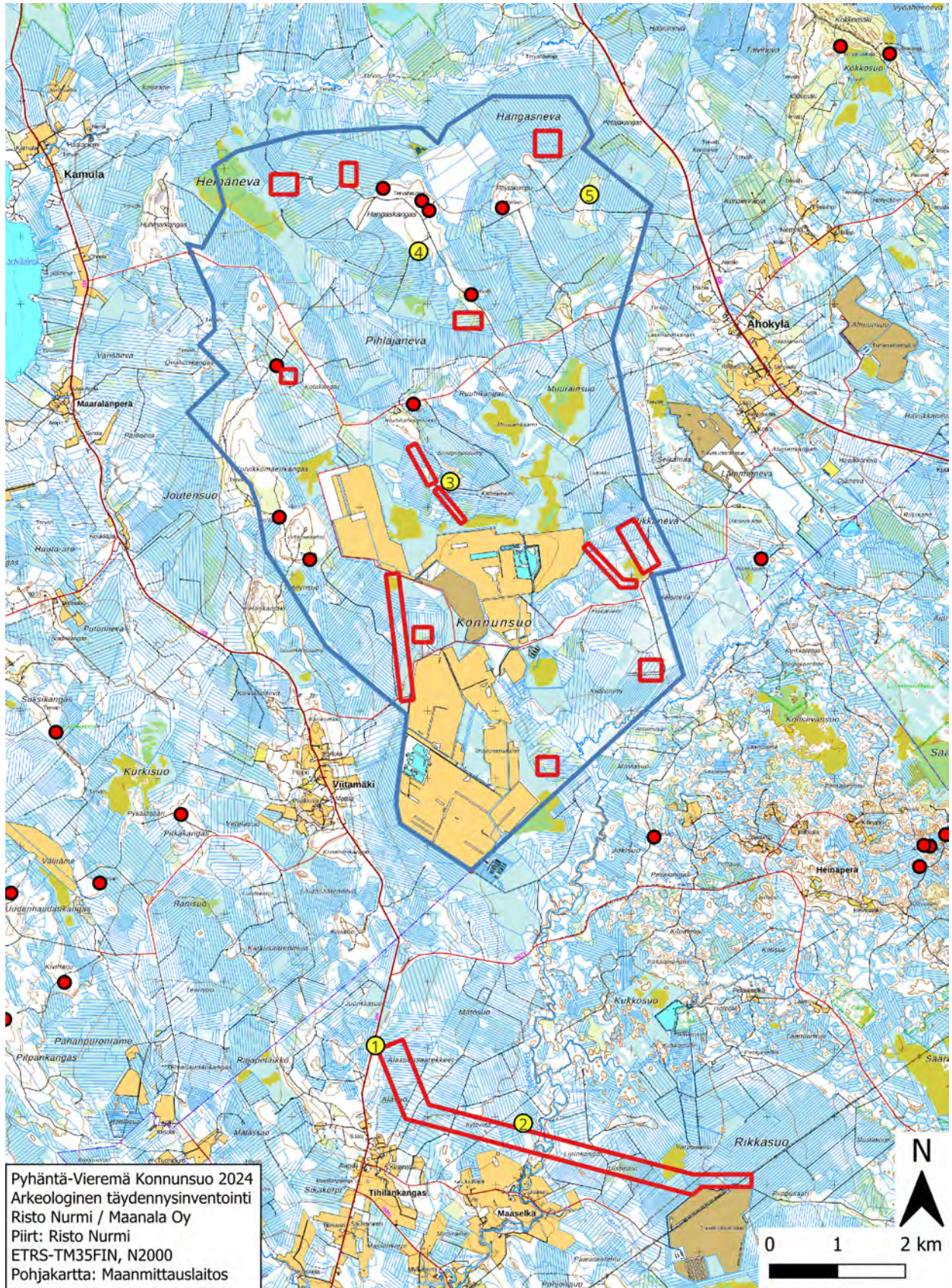
Hankealueelle on aiemmin toteutettu arkeologinen inventointi vuonna 2021 (Schulz 2021). Alueella katsottiin kuitenkin tarpeelliseksi tehdä arkeologinen täydennysinventointi, sillä hankesuunnitelma on osin muuttunut ja alueelle on suunniteltu uusia voimalapaikkoja, tieyhteyksiä ja sähkönsiirtolinjoja. Työn tarkoituksena oli selvittää, onko suunnitelmanmuutosten vaikutusalueella aiemmin tuntemattomia arkeologisia kohteita. Finnish Consulting Group Oy tilasi inventoinnin Maanala Oy:ltä 24.4.2024.

1.2. Menetelmät

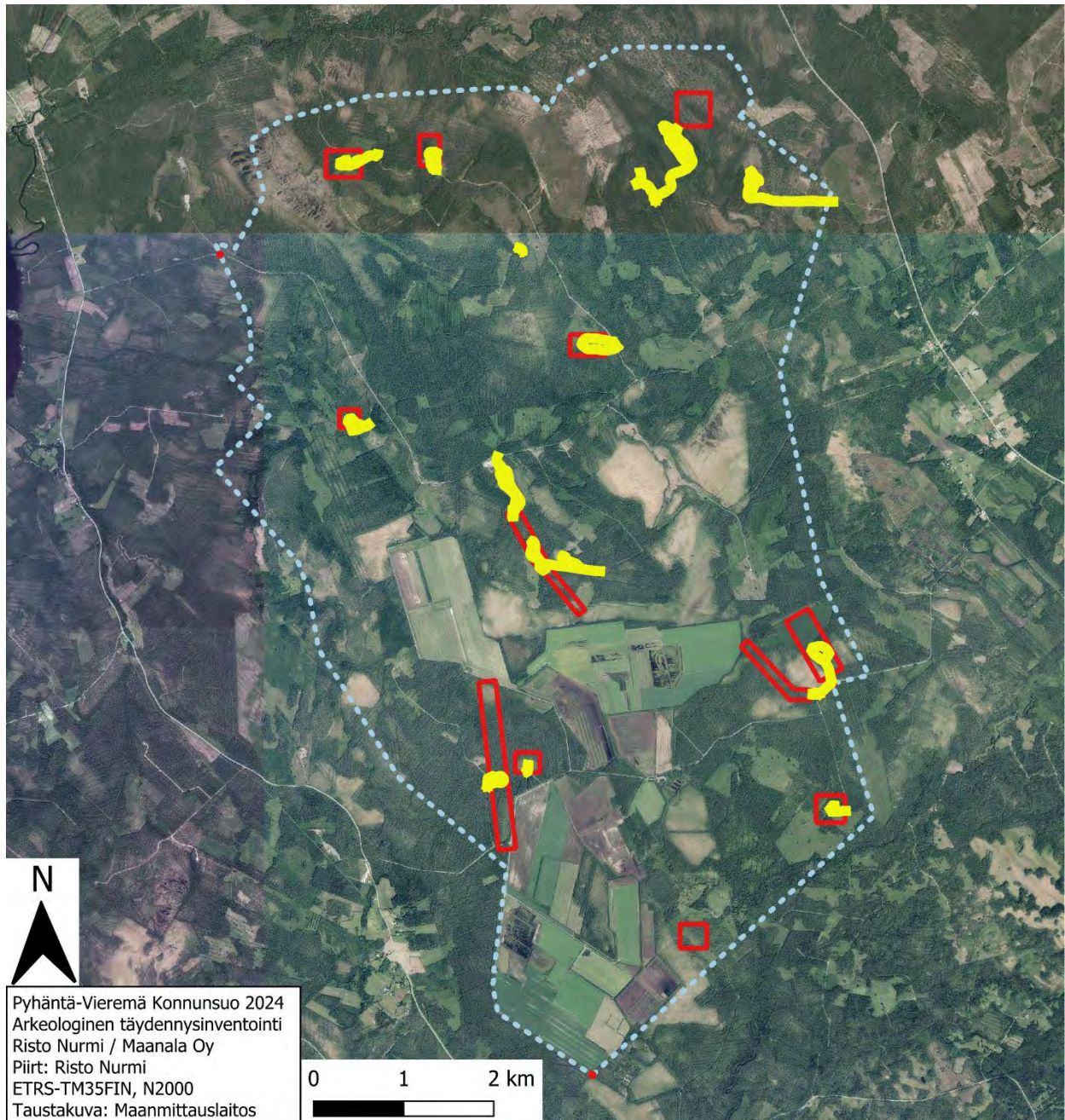
Ennen arkeologisen inventoinnin maastotöitä tutkimusalueesta tehtiin kattava esiselvitys. Sen yhteydessä käytiin läpi alueen aiemmat arkeologiset tutkimukset, tunnetut kohteet ja irtolöydöt sekä relevantit paikallishistoriat. Historiallisesta kartta-aineistosta nykykartalle asemoitiin pitäjänkartat ja tuoreempaan maankäyttöhistoriaan tutustuttiin vanhojen peruskarttojen sekä Maanmittauslaitoksen historiallisten ilmakuviin (Paikkatietoikkuna) avulla. Esitöissä etsittiin myös arkeologisiin

kohteisiin mahdollisesti viittaavaa paikannimistöä, jota käytiin läpi karttalähteiden lisäksi avoimista nimistöportaaleista (Nimisampo ja Nimiarkisto). Lisäksi tutkimusalueen muinaisjäännöspotentiaaliin perehdyttiin maastokarttojen topografian, Maanmittauslaitoksen Laserkeilausaineiston (5 pistettä/m² ja 0,5 pistettä/m²) sekä Geologian tutkimuskeskuksen 1:20 000 mittakaavan maaperäkarttojen (Maankamara) pohjalta. Suo- ja rämealueita ei tarkastettu. Koska aiempien inventointien yhteydessä ei ole ollut käytettävissä uutta 5P laserkeilausaineistoa, tarkasteltiin valmistelun yhteydessä myös koko hankealuetta niiltä osin kuin uutta 5P-aineistoa oli käytettävissä ja havaintojen perusteella valittiin muutamia potentiaalisia kohteita tarkastettavaksi myös täydennysinventointialueiden ulkopuolelta. Taus-tutkimuksen tekivät arkeologit FT Risto Nurmi ja FM Arttu Tokoi.

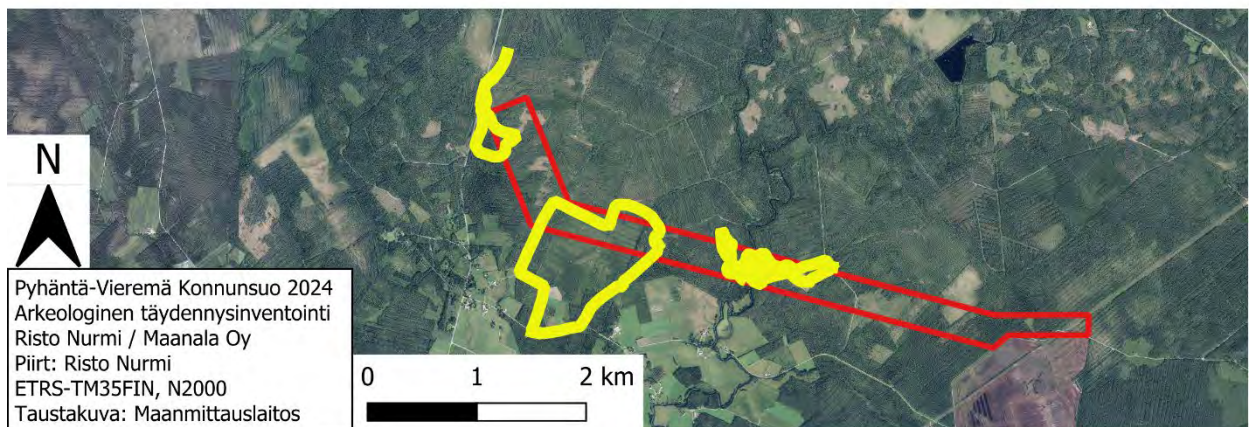
Maastossa tarkastettiin suunnitellun rakentamisen alueita niiltä osin, kun ne sijaitsivat muinaisjäännösten kannalta sopivilla alueilla. Lisäksi tarkastettiin tunnettu muinaisjäännöskohde sekä esitöissä muinaisjäännöksille sopiviksi katsottuja paikkoja. Maastotyössä käytettiin normaaleja arkeologisia inventointimenetelmiä: silmänvaraista havainnointia, pinta-poimintaa, koekuopitusta ja maanäytekai-rausta. Maastotyössä tehdyt havainnot dokumentoitiin sanallisesti ja valokuvaamalla ja ne mitattiin Samsung Galaxy A71 matkapuheli-men QField-sovelluksella sekä Garmin Montana 700 GPS-laitteella. Tutkimuksen maasto-työn ja kohteiden arvottamisen teki arkeologi FT Risto Nurmi 2.–3.10.2024. Maastotyöt tehtiin havainnoinnin kannalta hyvissä olosuh-teissa.

Kuva 2. Tuulivoimapuiston hankealue (sininen katkoviiva) ja täydennysinventoinnin kohteena olevat alueet (punainen viiva). Tunnetut muinaisjäännöskohteet merkitty punaisella pisteellä ja uudet sekä täydennettävät kohteet keltaisella pisteellä. Numero viittaa kohteen tietoihin Taulukossa 1. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 3. Tutkimusalue (sininen katkoviiva) ja tarkastettavat alueet (punainen viiva) rajattuna vuoden 2024 ilmapuun. keltaisella merkittynä maastossa kuljetut alueet. Taustakuva: Maanmittauslaitos.

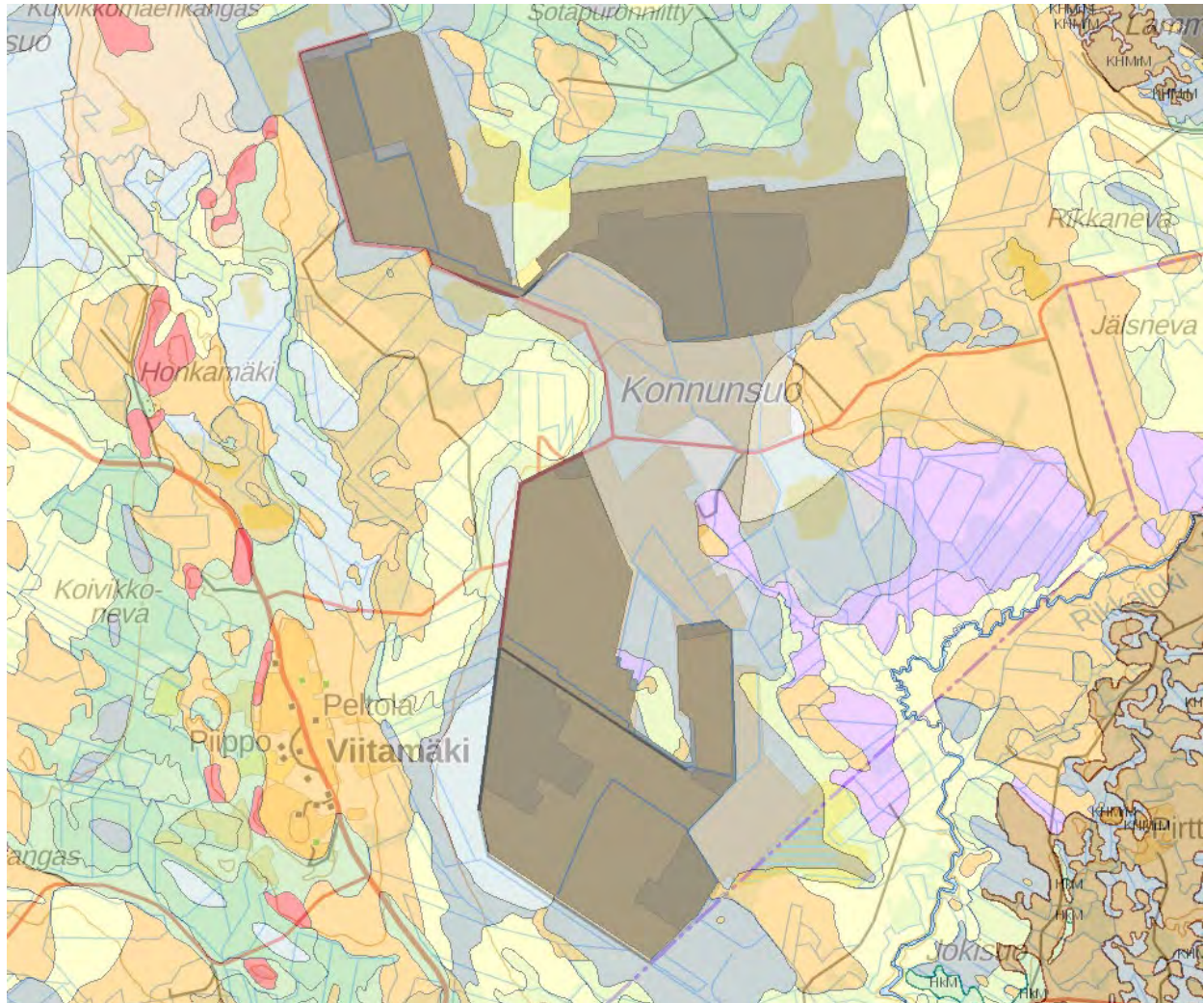
Kuva 4. Tutkimusalue (sininen katkoviiva) ja tarkastettavat alueet (punainen viiva) rajattuna vuoden 2024 ilmapuun. keltaisella merkittynä maastossa kuljetut alueet. Taustakuva: Maanmittauslaitos.

2. Taustatutkimus

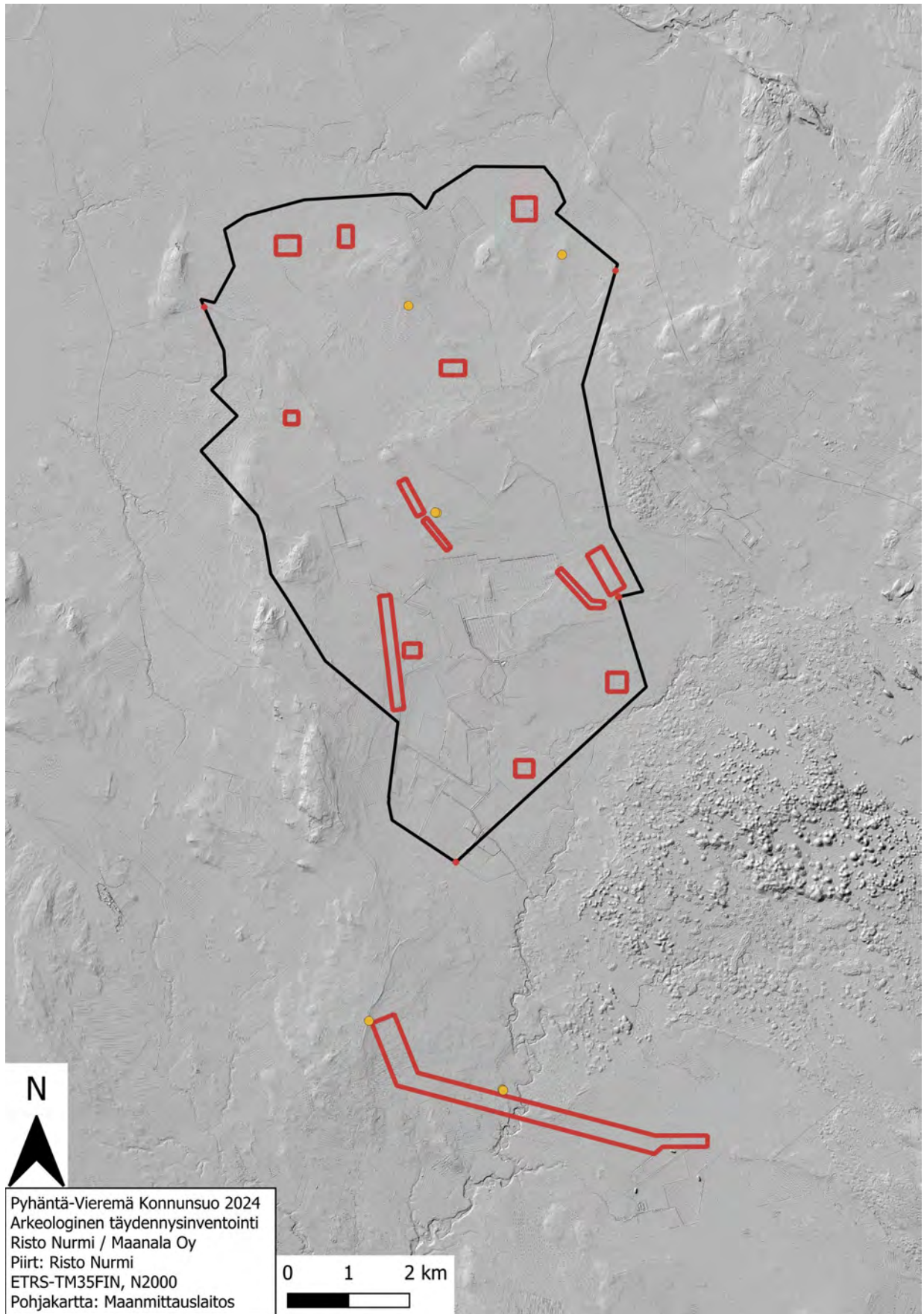
2.1. Maaperä ja topografia

Tutkimusalue on pääosin hyvin tasaista ja laajalti soistunutta pohjamoreenialuetta. Korkeuserot ovat pieniä. Alueella on siellä täällä pienehköjä hiekkaharjuja. Maa-alasta suurin osa on ojitettua rämettä. Alueen eteläosaa hallitsevat laajat suoalueet, joita on käytetty

turvetuotantoon. Tällä hetkellä osa vanhoista turvetuotantoalueista on maanviljelyskäytössä. Alueella ei ole juurikaan vesistöjä. Ainoastaan pienehkö Rikkajoki suunnittelualueen etelälaidalla koillisesta kaakkoon. Koko seutukunnan suurin järvi, Iso Lamujärvi, sijaitsee suunnittelualueesta noin kolme kilometriä länteen.

Kuva 5. Selvitysalueen eteläosa Geologian tutkimuskeskuksen 1:20 000 mittakaavan maaperäkartalla. Oranssit alueet ovat hienoainesmoreenia, keltaiset hiekkamoreenia ja vaaleanvihreät hiekkaa. Punaiset alueet ovat kalliomaata ja eri ruskean sävyt turvemaita. Violetti alue on hienoa hietaa, jonka päällä kasvaa saraturvetta. Oikeassa alakulmassa näkyvä ruskea alue on Heinäperän kumpumoreenialue, joka jää selvitysalueen ulkopuolelle. Kuvakaappaus Maankamara-karttapalvelusta.

Kuva 6. Selvitysalue (musta viiva) ja tarkastettavat alueet (punainen viiva) Maanmittauslaitoksen 0,5 pistettä/m²-tarkkuuden Laserkeilausaineistosta tehdylle rinnevarjosteella. Uudet inventoinnissa havaitut kohteet merkitty oranssilla pisteellä.

2.2. Tutkimushistoria ja tunnetut kohteet

Selvitysalueella on varsin lyhyt arkeologinen tutkimushistoria. Pyhännän perusinventointi on tehty vuonna 1996 (Sarkkinen 1996) Selvitysalueella on tehty arkeologisia tutkimuksia vasta vuodesta 2013 alkaen. Vuosina 2013 ja 2014 alueella on tehty inventointeja osana laajaa Metsähallituksen kulttuuriperintöinventointia (Räihälä 2013; Schulz 2013; Taivainen 2014). Edellä mainittujen lisäksi vuonna 2021 tehtiin hankealueen arkeologinen inventointi (Schulz 2022) sekä aluetta sivunneen sähkönsiirtolinjan arkeologinen inventointi (Schulz 2021).

2.3. Historialliset kartat, ilmakuvat ja paikannimistö

Selvitysalueelta ei ole tiedossa historiallista asutusta. Pääosin soiden peittämällä alueella on ollut todennäköisesti hyvin vähän ihmisen toimintaa esihistoriallisena ja historiallisena aikana. Alue on ollut ennen modernia aikaa kuitenkin ainakin tervantuotannossa (alueelta tunnetaan kymmenkunta eri ikäistä tervahautaa) ja paikannimistö antaa viitteitä siitä, että aluetta on joiltain osin käytetty niittymaana. Suoniittyjä on hyödynnetty karjarehun hankinnassa. 1800-luvun puolivälin pitäjäkarttojen (kuva 7; pitäjänkartta 1846a-e; Pitäjänkartta 1847a-b) perusteella alueella ei kuitenkaan ole ollut merkittäviä niittymaita, Ainoastaan kaksi aluetta on merkitty Lamun kylän maa-alueeksi. Muuten alueen maat ja palstat on merkitty joko ”Kronojord” tai ”Kr.”, eli maa-alue on lähes kokonaisuudessaan valtionmaata.

Vanhimmat saatavilla olevat peruskartat alueelta ovat vuodelta 1972 (kuva 8; Peruskartta 1972a-e). Vielä näissä peruskartoissa koko alue on pääosin hyödyntämätöntä ja laajalti

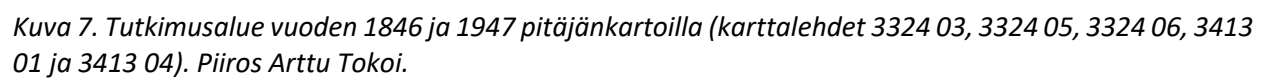
Selvitysalueelta tai sen välittömästä läheisyydestä tunnettiin ennen tätä täydennysinventointia 10 muinaisjäännöskohdetta. Kaikki tunnetut kohteet ovat tervahautakohteita. Kohteet on lueteltu alla.

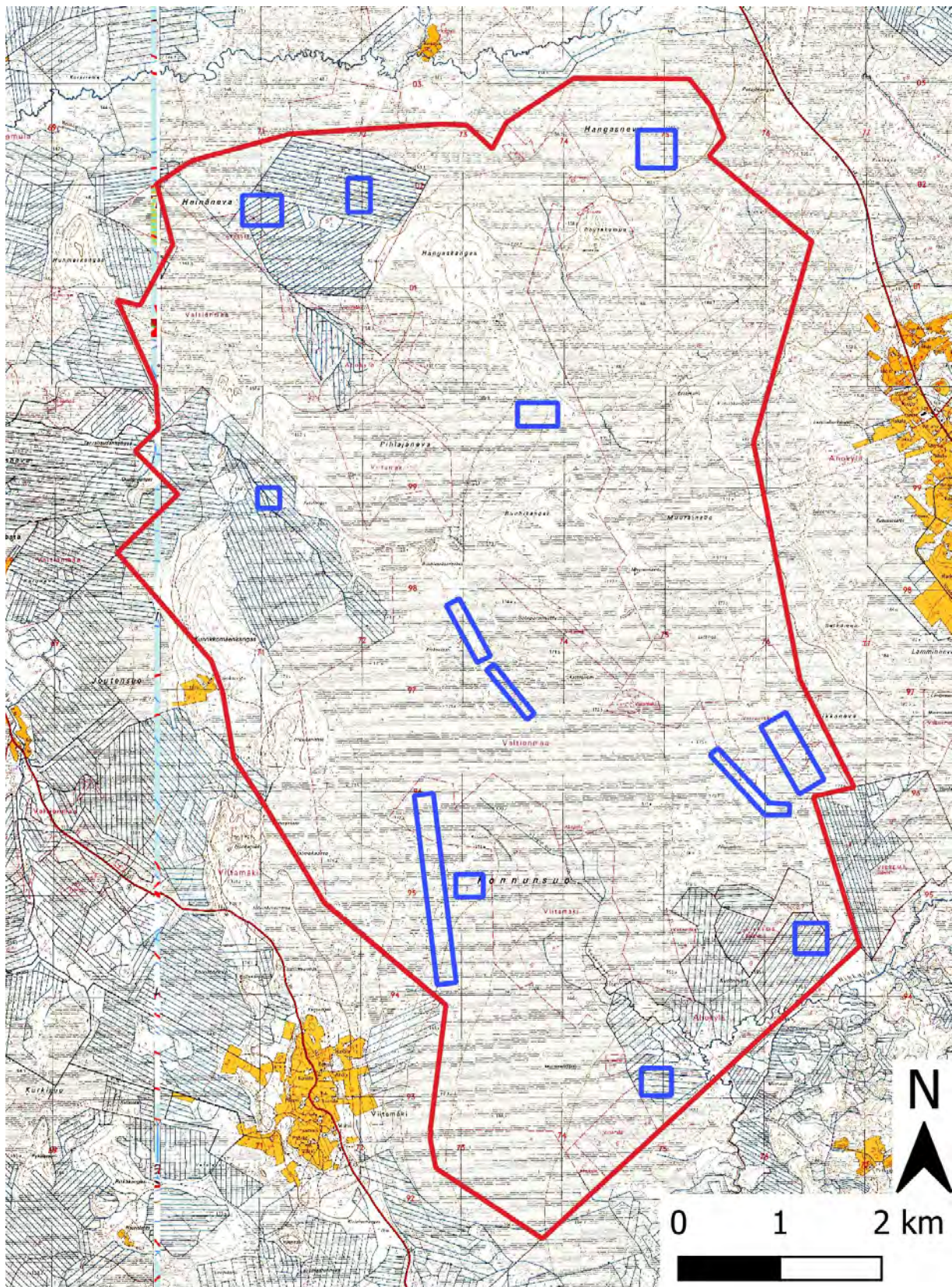
- Pyhäntä Hangaskangas (1000037715).
- Pyhäntä Hangaskangas 2 (1000037717).
- Pyhäntä Hangaskangas 3 (1000044739).
- Pyhäntä Hangaskangas 4 (1000047579).
- Pyhäntä Pöytäkumpu (1000047580).
- Pyhäntä Kotakangas (1000047581).
- Pyhäntä Ruuhikankaannokka (1000047714).
- Pyhäntä Kuivikkomäen kangas etelä (1000047582).
- Pyhäntä Virkkusenlehto (1000047583).
- Kiuruvesi Hautakangas (1000047606)

ojittamatonta suo- ja rämealuetta sekä talousmetsää. Nimiarkistossa mainittu Kotiniemen niittykämpä on vielä merkittynä vuoden 1972 peruskarttoihin, joten kyseessä ei todennäköisesti ole mitenkään erityisen vanha kohde. Ainoastaan uuden sähkönsiirtolinjan tarkastettava alue kulkee läheltä Tihilän kylän talojen maita. Täälläkään kuitenkaan linja ei kartta-eikä ilmakuva-aineistojen perusteella näytä kulkevan viljeltyjen alueiden läpi. Ainoastaan Rikkajoen varren törmät ovat mahdollisesti potentiaalista aluetta, josta voi löytyä merkkejä vanhemmasta ihmisen toiminnasta.

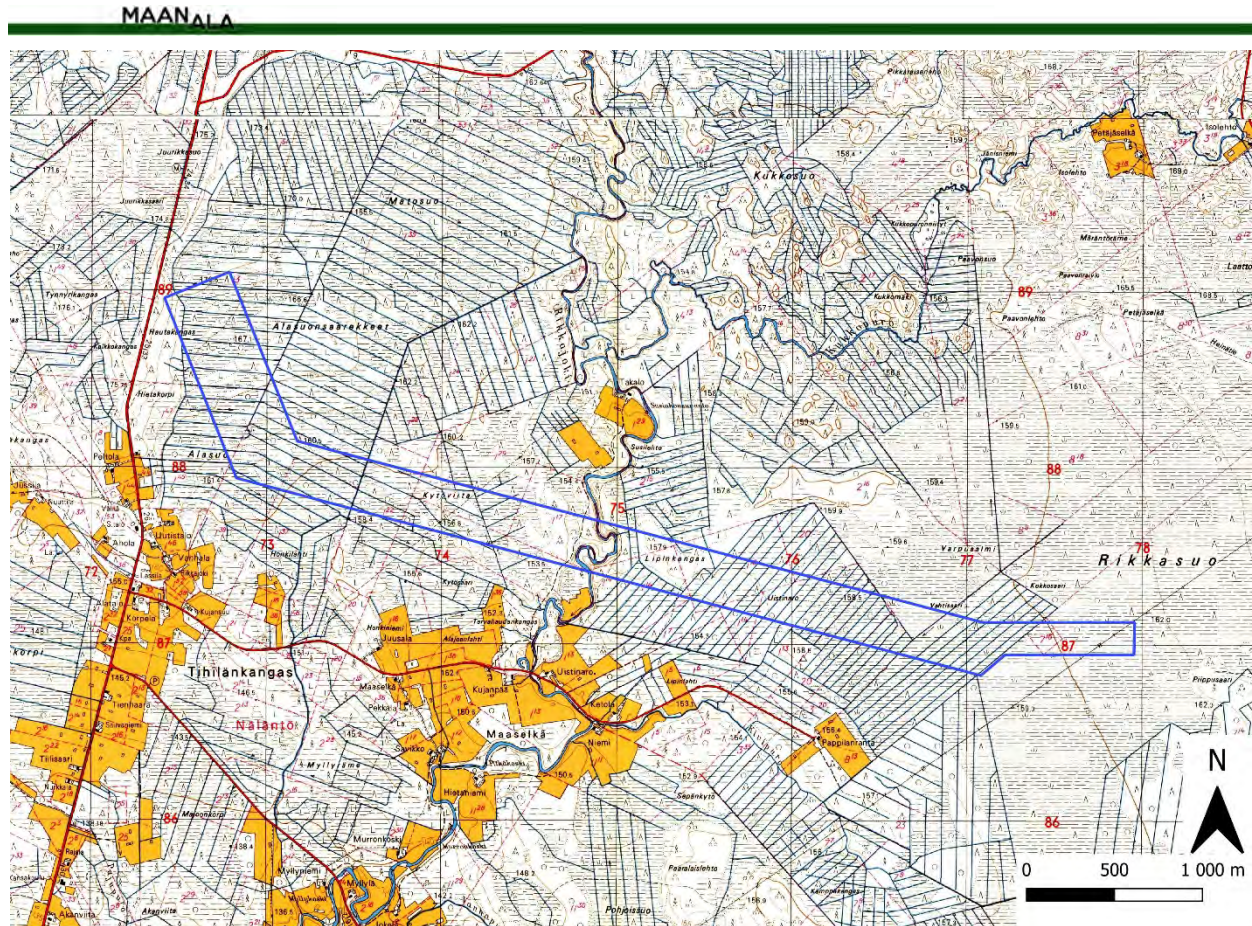
Ilmakuvat tarkastettiin Maanmittauslaitoksen Paikkatietoikkunan Historialliset ilmakuvat -välilehdeltä. Alueelta löytyy vanhoja ilmakuvia vuosilta 1953, -55 ja -63. Ilmakuvista ei löytynyt mitään arkeologisesti mielenkiintoisia tarkastettavia alueita.

Merkittävämpi ihmisen toiminta on selvitysalueella alkanut vasta 1970-luvun alkupuolella, kun Konnunsuon, Lamminnevan ja Hangasnevan turvetuotantoalueiden hyödyntäminen alkoi (Heitto 2022).

Kuva 8. Tutkimusalue vuoden 1972 peruskartoilla (karttalehdet 3324 03, 3324 06, 3413 01 ja 3413 04). Tuulivoimahankkeen suunnittelualue on rajattu punaisella viivalla ja täydennysinventoinnin tarkastettavat alueet sinisellä viivalla. Piirros: Risto Nurmi. Taustakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 9. Sähkönsiirtolinjan uuden linjauksen alue vuoden 1972 peruskartalla (karttalehti 3324 05). Taus-takartta: Maanmittauslaitos.

2.4. Muinaisjäännöspotentiaali

Alueen muinaisjäännöspotentiaali on kokonai-suutena vähäinen. Aineiston perusteella on todennäköistä, että alueelta löytyy vielä lisää tervahautoja jo ennestään tunnettujen kohteiden lisäksi. Samoin historiallisen ajan hiilimii-luja on mahdollista löytyä. Alueen

maataloushistoriaan liittyvän niittynimistön perusteella on mahdollista, että alueella on vielä jäännöksiä vanhoista niittykämpistä, -la-doista ja -saunoista. Kivirakoista voi myös löy-tyä merkkejä latomuksista ja kivikkokuopista, mutta soveltuvia kivrakkoja on alueella hyvin vähän.

3. Kohdekuvaukset

3.1. Aiemmin tunnetut arkeologiset kohteet

1. Kiuruvesi Hautakangas

*Muinaisjäännösrekisterin kohde 1000047606.
Kiinteä muinaisjäännös.*

Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat / tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Tervahauta N 7086056, E 472232

Alakohde hiilikumpu N 7086033, E 472222

Korkeus: 166 m mpy

Löydöt –

Aiemmat tutkimukset: Schulz 2022.

Kapealla hiekkaharjanteella, välittömästi maatien 599 itäpuolella sijaitsee tervahauta. Sen läpimitta valli mukaan lukien on 16 metriä, kuopan halkaisija 10 metriä ja syvyys 0,7 metriä. Osin sortunut halssi suuntautuu itään. Hauta sijaitsee avohakkuualueen reunan

tuntumassa ja sen päällä kasvaa eri-ikäisiä lehti- ja havupuita.

Kohteen havaittiin olevan tarkastuksessa ennallaan. Tervapirtin jäännöksistä ei tehty havaintoja. Tervahaudasta 25 metriä etelään havaittiin tervahaudan käyttöön liittyvä hiilikumpu. Kummun halkaisija on noin 8 metriä ja korkeutta keskimäärin 40 senttimetriä. Kumpu ehdotetaan lisättäväksi kohteeseen alakohdeena.

Kuva 11. Kohteen Hautakangas (punainen piste) ja alakohteen (punainen tähti) sijainnit sekä niille määritelty aluerajausehdotuksen (punainen katkoviiva) laajennus maastokartalla. Taustakartta: Maanmittauslaitos.

Kuva 10. Tervashauta kuvattuna pohjoisesta.
Kuvaussuunta: 210° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Kuva 12. Tervashauta kuvattuna Halssin suunnasta.
Kuvaussuunta: 270° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

3.2. Uudet arkeologiset kohteet

2. Kiuruvesi Tervahaudankangas

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat / tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Tervahauta N 7084908, E 474410

Alakohde hiilikumpu N 7084895, E 474424

Korkeus: 157 m mpy

Löydöt –

Rikkajoen länsipuolella sijaitsevan pitkän matalahkon pohjoiseteläsuuntaisen moreenikankaan pohjoispäässä sijaitseva tervahauta. Kohde sijaitsee varttuneessa mäntymetsässä.

Tervahaudan halkaisija on noin 16 metriä ja syvyyttä sillä on noin 150 senttimetriä. Kairausnäytteen hiilikerroksen paksuus on noin 40 senttimetriä. Halssin suunta on koilliseen (60°). Tervahaudan halssioja on noin 20 metriä pitkä ja se kääntyy noin 10 metrin kohdalla itään.

Tervapirtin jäännöksistä ei tehty havaintoja. Tervahaudasta noin 20 metriä kaakkoon havaittiin tervahaudan käyttöön liittyvä hiilikumpu. Kummun halkaisija on noin 5 metriä ja sen korkeus on noin 30 senttimetriä. Hiilikumpu ehdotetaan lisättäväksi kohteeseen alakohteena.

Kuva 13. Tervahauta kuvattuna etelästä Kuvaussuunta: 340° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy

Kuva 14. Tervahauta kuvattuna Halssin suunnasta. Kuvaussuunta: 230° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Kuva 15. Tervahaudan halssiojan itään päin kääntyvä jatke. Kuvaussuunta: 140° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Kuva 16. Tervahauta kuvattuna Halssin suunnasta. Kuvaussuunta: 270° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Kuva 17. Kohteen Tervahaudankangas (punainen piste) ja alakohteen (punainen tähti) sijainnit sekä niille määritelty aluerajausehdotus (punainen katkoviiva) maastokartalla. Taustakartta: Maanmittauslaitos.

3. Pyhäntä Sotapuronniitty

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksenä

Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat / tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Tervahauta N 7094376, E 473334

Alakohde hiilikumpu N 7094384, E 473309

Korkeus: 177 m mpy

Löydöt –

Kohde sijaitsee Sotapuronniitty nimisen ojitetun suoalueen ja Konnunsuon turvetuotantoalueen välisellä kapealla pienellä matalalla kangaskohoumalla. Tervahautaa ympäröivä metsä on vastikään avohakattu. Tervahaudan päällä olevaa puustoa ei ole kaadettu. Tervahaudan päällä kasvaa vanhoja ja suurikokoisia haapoja, koivuja ja mäntyjä. Maaperä on kivikoista moreenia.

Tervahaudan halkaisija on noin 22 metriä ja syvyyttä sillä on noin 150 senttimetriä. Kairausnäytteen hiilikerroksen paksuus on noin 20 senttimetriä. Halssin suunta on etelälounaaseen (210°). Tervahaudan halssioja on noin 23 metriä pitkä ja se on selkeästi pengerretty. Halssiojan päättymiskohtaa on vaikea havaita, sillä oja pienenee ja häviää haudan eteläpuolella kasvavaan märkään rämeikköön.

Tervapirtin jäännöksistä ei tehty havaintoja. Tervahaudasta noin 27 metriä länteen havaittiin tervahaudan käyttöön liittyvä hiilikumpu. Kummun halkaisija on noin 7 metriä ja sen korkeus on noin 50 senttimetriä. Hiilikumpu ehdotetaan lisättäväksi kohteeseen alakohteena.

*Kuva 18. Sotapuronniityn tervahauta kuvattuna Halssin suunnasta. Kuvaussuunta: 0°
Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.*

Kuva 19. Sotapuronniityn tervahauta kuvattuna idästä. Kuvaussuunta: 250° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Kuva 20. Kohteen Sotapuronniitty (punainen piste) ja alakohteen (punainen tähti) sijainnit sekä niille määritelly aluerajausehdotus (punainen katkoviiva) maastokartalla. Taustakartta: Maanmittauslaitos.

4. Pyhäntä Hangaskangas 5

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat / tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Tervahauta N 7097779, E 472867

Korkeus: 163 m mpy

Löydöt –

Kohde sijaitsee Hangaskangas-nimisen sora-harjun länsilaidalla etelään päin rämeeseen pistävällä kapealla pienellä hiekkaharjanteella mäntymetsässä. Hangaskankaalta tunnetaan entuudestaan neljä tervahautaa (MJ-kohteet Hangaskangas 1-4). Tervahaudan rakenteissa on ketunpesä. Haudan keskuspainanne on paljolti täyttynyt ketunpesän tunneleista kaivetusta maa-aineksesta ja vallit ovat osin vaurioituneet.

Tervahaudan halkaisija on noin 14 metriä ja syvyyttä sillä on noin 100 senttimetriä. Kairausnäytteen hiilikerroksen paksuus on noin 15 senttimetriä. Halssin suunta on länsilounaaseen (230°). Tervahaudan ympäristössä on huomattavan paljon kaivettuja kuoppia. Tervapirtin jäännöksistä ja hiilikummuista ei tehty havaintoja.

Kuva 21. Hangaskangas 5 tervahauta kuvattuna Halssin suunnasta. Kuvaussuunta: 50°
Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Kuva 22. Hangaskangas 5 tervahauta kuvattuna kaakosta. Kuvaussuunta: 300° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Kuva 23. Hangaskangas 5 tervahauta kuvattuna luoteesta. Kuvaussuunta: 140° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy.

Kuva 24. Kohteen Hangaskangas 5 (punainen piste) sijainti sekä sille määritelty aluerajausehdotus (punainen katkoviiva) maastokartalla. Taustakartta: Maanmittauslaitos.

5. Pyhäntä Hangasneva

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksi

Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat / tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Tervahauta N 7098615, E 475388

Korkeus: 168 m mpy

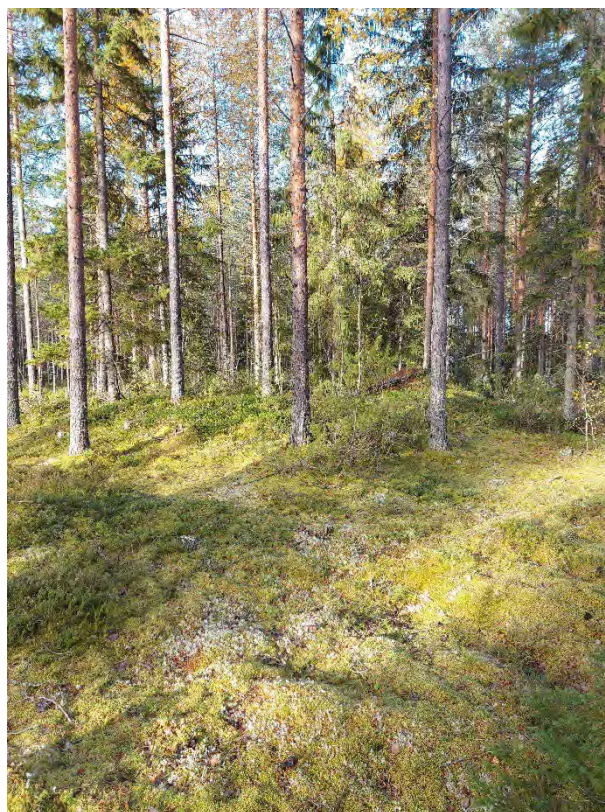
Löydöt –

Kohde sijaitsee nimeämättömän pienehkön kangaskohouman pohjoispäässä Hangasnevan eteläpuolella Pöytäkuoppa-nimisestä kalliokkoisesta hiekkakankaasta noin kilometrin itään. Alueen puusto on mäntyvaltaista sekametsää ja lisäksi tervahaudan päällä kasvaa tiheästi katajaa.

Tervahaudan halkaisija on noin 14 metriä ja syvyyttä sillä on noin 100 senttimetriä. Kairausnäytteen hiilikerroksen paksuus on noin 50 senttimetriä. Halssin suunta on luoteeseen (310°). Tervahaudan halssioja on 12 metriä pitkä ja se on sivuiltaan pengerretty. Tervapirtin jäännöksistä ja hiilikummuista ei tehty havaintoja.

Kuva 25. Hangasnevan tervahauta kuvattuna lounaasta. Kuvaussuunta: 40° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy

Kuva 26. Hangasnevan tervahauta kuvattuna idästä. Kuvaussuunta: 260° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy

Kuva 27. Hangasnevan tervahaudan halssioja kuvattuna. Kuvaussuunta: 160° Kuva: Risto Nurmi, Maanala Oy

Kuva 28. Kohteen Hangasneva (punainen piste) sijainti sekä sille määritelty aluerajausehdotus (punainen katkoviiva) maastokartalla. Taustakartta: Maanmittauslaitos.

4. Yhteenveto

Pyhäntä-Vieremä Konnunsuo tuulivoima-alueelta ja sen ulkoisten sähkönsiirtolinjojen alueelta tunnettiin aiemmin 10 muinaisjäännöskohdetta. Kaikki aiemmin tunnetut kohteet ovat historiallisen ajan tervahautakohteita.

Tässä täydennysinventoinnissa tarkastettiin uusien voimaloiden ja niihin liittyvien uusien tie- ja sähkönsiirtolinjojen alueet niiltä osin kuin arkeologisen potentiaalin kannalta oli tarpeen.

Täydennysinventoinnissa löydettiin 4 uutta ehdotettavaa muinaisjäännöskohdetta. Kaikki kohteet ovat historiallisen ajan tervahautakohteita. Lisäksi yhden ennestään tunnetun kohteen yhteydestä havaittiin lisää kohteeseen liittyviä rakenteita ja siksi tämän kohteen muinaisjäännösalueen rajausta ehdotetaan laajennettavaksi.

Inventoinnissa havaitut uudet kohteet eivät ulotu inventointialueiksi merkityille voimalarakentamisen vaikutusalueille. Näiltä osin inventoinnin tuloksilla ei ole vaikutusta suunniteltuun voimalarakentamiseen. Uusi kohde *Hangasneva*, sijoittuu kuitenkin vain noin 60 metrin päähän suunnitellusta voimalapaikasta. Voimalaa rakennettaessa muinaisjäännöskohteelle on jätettävä riittävä suojaetäisyys ja rakentamisen yhteydessä on huolehdittava, että kohde vaurioituu. Lisäksi myös Tihilänkankaan kautta kulkevaa sähkönsiirtolinjaa rakennettaessa on otettava huomioon, ettei aiemmin tunnettu kohde *Hautakangas* vaurioituu rakennustöiden yhteydessä.

Oulussa 15.10.2024,

Risto Nurmi, arkeologi, FT

Maanala Oy

5. Lähteet

Internetlähteet:

Geologian tutkimuskeskuksen ylläpitämä Maankamara-karttapalvelu [<https://gtkdata.gtk.fi/maankamara/>].

Helsingin yliopiston digitaalisten ihmistieteiden keskuksen ylläpitämä Nimisampo-verkkopalvelu. [<https://nimisampo.fi/fi/>].

Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämä Digitaalinen Nimiarkisto [<https://nimiarkisto.fi/>].

Maanmittauslaitoksen ylläpitämä Paikkatietoikkuna-karttapalvelu [<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>].

Maanmittauslaitoksen ylläpitämä Kartta-paikka-kartta- ja aineistopalvelu [<https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/kartta-paikka/?lang=fi>]

Museoviraston ylläpitämä Kulttuuriympäristön palveluikkuna eli niin sanottu Muinaisjäännösrekisteri [<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>].

Kirjallisuus ja tutkimusraportit:

Heitto, Lauri 2022. *Pohjois-Savon turvetuotannon tarkkailuohjelma vuoden 2020 tarkkailutulokset*. Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy

Räihälä, Oili 2013. *Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan länsiosien kulttuuriperintöinventointi 2013*. Metsähallitus. Museoviraston arkisto.

Sarkkinen, Mika 1996. *Pyhäntä, Inventointi 1996*. Museoviraston arkisto.

Schulz, Hans-Peter 2013. *Keski-Pohja itäosa kulttuuriperintöinventointi 2013*. Metsähallitus. Museoviraston arkisto.

Schulz 2021. *Vuolijoki-Pyhäjärvi 110 kV voimajohtolinjauksen inventointi*. Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu.

Schulz, Hans-Peter 2022. *Pyhäntä 2022, Kiuruvesi 2022, Konnunsuon tuulivoimapaiston hankealueen sekä ulkoisten sähkönsiirtolinjausten (SVE1 – SVE3) arkeologinen inventointi*. Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu.

Taivainen, Jouni 2014. *Etelä-Suomi Kulttuuri-perintöinventointi 2014*. Metsähallitus. Museoviraston arkisto.

Karttalähteet:

Peruskartta 1972a. *Karttalehti 3324 03 05 Maaralanperä*. 1:20 000. Maanmittauslaitos.

Peruskartta 1972b. *Karttalehti 3324 05 Tihilänkangas*. 1:20 000. Maanmittauslaitos.

Peruskartta 1972c. *Karttalehti 3324 06 Ahokylä*. 1:20 000. Maanmittauslaitos.

Peruskartta 1972d. *Karttalehti 3413 01 Iso Lamujärvi*. 1:20 000. Maanmittauslaitos.

Peruskartta 1972e. *Karttalehti 3413 04 Huhmarpuro*. 1:20 000. Maanmittauslaitos.

Pitäjänpitää 1846a. *Karttalehti Pyhäntä 3324 03*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1846b. *Karttalehti Pyhäntä 3324 05*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1846c. *Karttalehti Pyhäntä 3324 06*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1846d. *Karttalehti Pyhäntä 3413 01*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1846e. *Karttalehti Pyhäntä 3413 04*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1847a. *Karttalehti Kiuruvesi 3324 05*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpitää 1847b. *Karttalehti Kiuruvaesi 3324 06*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.